

Museumtocht: Druk bezig in de 16de eeuw

Een interactief bezoek
aan het Museum Plantin-Moretus/ Prentenkabinet
voor leerlingen van het 4e jaar secundair onderwijs

Handleiding voor de gids

Inleiding

Dit is de handleiding bij een interactief bezoek aan het Museum Plantin–Moretus voor leerlingen van het vierde jaar algemeen secundair onderwijs. Zij gaan in kleine groepjes onder begeleiding van leerkracht en gids met opdrachtenbladen (kijkwijzers) door het museum op zoek naar antwoorden. Deze worden met de gids besproken. Hij/zij kadert de informatie die door de leerlingen werd opgedaan, in een ruimer geheel.

Tijds kader

De opdrachtenbladen gaan over de economische en culturele situatie in de periode van de 15e tot de 18e eeuw, m.a.w. de nieuwe tijd. De nadruk ligt op de 16de eeuw.

Eindtermen

De eindtermen geschiedenis voor de tweede graad algemeen secundair onderwijs en technisch secundair onderwijs vormen de basis voor deze rondleiding.

Indeling van de handleiding

Het **eerste deel** geeft aan hoe u als gids aan de slag kan. Hierin staat concreet uitgelegd hoe u het museumbezoek van de leerlingen best begeleidt.

In het **tweede deel** worden algemene didactische wenken geformuleerd, zoals die voorkomen in de verschillende leerplannen. Vanuit deze wenken is de didactiek van dit pakket tot stand gekomen.

In de **kijkwijzers** (document voor gidsen) staan de opdrachten vermeld met daarbij de antwoorden en tips voor bespreking van de zalen en objecten.

Het is aan de gids om opdrachten en vragen te selecteren uit deze handleiding en de kijkwijzers. Het is zeker niet de bedoeling dat alle opdrachten en vragen aan bod komen.

Inhoud

	Inleiding	pag.
	Inhoud	2
1	Het museumbezoek	3
1.1	Inleiding door de gids	4
1.1.1	Situering van het museum	4
1.1.2	Het verloop van het museumbezoek	5
1.1.3	Bespreken museumhouding	5
1.1.4	Opfrissen van het referentiekader nieuwe tijd	6
1.1.5	Inleiding opdrachten	7
1.2	Opdrachten	8
1.2.1	Zoektocht thema's economie en cultuur	8
1.3	Einde museumbezoek, evaluatie	10
2	Didactische aanpak	11
2.1	Kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes	11
2.2	Het historisch referentiekader	12
2.3	Eindtermen en VOETen	13
	Bijlagen	
	Bijlage 1: Fiche 'Vier maatschappelijke domeinen in West-Europa': Bijlage 2: Begrippenlijst	
	Bijlage 3: Plattegrond museum MPM/PK Bijlage 4: Museumregels Bijlage 5: Kijkwijzers: indeling thema's en zalen Bijlage 6: Artikel Museumhack: tips	

1. Het museumbezoek

Het bezoek duurt twee uur. Dit bezoek bestaat uit het uitvoeren en bespreken van de kijkwijzers met de leerlingen wat anderhalf uur duurt. Elke klas volgt ook nog een drukdemo die ongeveer een half uur duurt. Een museumbezoek voor secundair onderwijs komt dus in totaal op twee uur.

De gids begint met een inleiding aan het begin van het bezoek. Hierbij maakt hij/zij de leerlingen duidelijk wat hen te wachten staat. De gids bespreekt ook de tijdsindeling van het bezoek met de leerlingen. Belangrijk is daarbij het afspreken van het tijdstip en de plaats waar de groepjes weer zullen verzamelen, om van daaruit de rondgang door de zalen te maken en de opdrachten samen met de gids te bespreken.

Daarna gaan de leerlingen in kleine groepjes onder de leiding van leerkracht en gids aan de slag. Ze werken met korte opdrachten in verschillende zalen van het museum. Er wordt een beperkte tijd voorzien om aan deze opdrachten te werken. Daarna komen alle leerlingen terug bij de gids. Hij/zij bespreekt in de respectieve zalen wat ze gevonden hebben. De gids maakt een synthese van de antwoorden van de leerlingen. Deze antwoorden worden gekoppeld aan het historisch kader van de nieuwe tijd.

Het museumbezoek wordt afgesloten met een evaluatie.

Schematisch overzicht van het museumbezoek

1.1 Inleiding door gids (5 - max. 15 min.)

- Situering museum
- Uitleggen van verder museumbezoek
- Bespreken museumhouding
- (Oprissen van referentiekader nieuwe tijd:
politiek, economie, sociaal, cultureel)
- Inleiding opdrachten

1.2 Opdrachten verschillende thema's/zalen (80 min.)

- Zoektocht met groepjes (30 min.)
- Synthese zoektocht met gids(50 min)

1.3 Einde museumbezoek/ evaluatie (5 min.)

Totaal rondleiding door gids: 100 minuten

1.4 Drukdemo (ca. 20 min.)

Totaal rondleiding incl. drukdemo: 120 minuten

In deze bundel wordt het bezoek en de rol van de gids toegelicht.

Bij elke stap staan tips en materiaal om het pakket te gebruiken.

Er worden voorbeeldvragen aangereikt die de leerlingen kunnen activeren. Het is daarbij niet de bedoeling al deze vragen letterlijk te stellen. Ze dienen als voorbeeld om de vragen van de gids af te stemmen op de doelen van dit pakket.

1.1 Inleiding door gids (5- max. 15 minuten)

Plaats: 18^e-eeuwse salon of ergens anders

Het is belangrijk de inleiding niet te lang te maken, omdat als de leerlingen luisteren naar het verhaal van de gids over de 16de eeuw in Antwerpen, zij ondertussen niks zien van het museum.

Het is dus waardevoller voor de leerlingen zo snel mogelijk te starten met de opdrachten en verkenning van het museum. Het verhaal van Antwerpen in de 16de eeuw kan elders later ook nog aan bod komen, waar wel iets concreet te zien is wat met deze leerstof te maken heeft.

Didactisch materiaal: *gids*

- fiche met 4 maatschappelijke domeinen
- grondplan museum
- kijkwijzers met opdrachten
- bijlagen bij kijkwijzers

Didactisch materiaal: *leerlingen*

- grondplan museum
- kijkwijzers met opdrachten
- bijlagen bij kijkwijzers (bronnen met afbeeldingen bv.)
- educatief materiaal bij kijkwijzers (zakjes met kruiden bv.)
- potloden en schrijfplankjes
- blanco A4-tjes
- tassen voor elke groep

Structuur: de inleiding op het museumbezoek bevat 4 onderdelen.

- *Situering van het museum*
- *Het verloop van het museumbezoek*
- *Bespreken van de museumhouding*
- *Opfrissen van referentiekader nieuwe tijd*

1.1.1 *Situering van het museum*

Dit hoeft niet lang te duren. Het doel er van is de plaats en de tijd concreet te situeren.

Wat?

Het oude, unieke drukatelier en de woonvertrekken van Plantin en opvolgers: de Officina Plantiniana. Plantin verhuisde enkele keren in Antwerpen voor hij zich hier vestigde.

Wie?

De emigrant Plantin kwam even vóór 1550, tijdens de 16de eeuw, de 'gouden eeuw van Antwerpen' hierheen (vanuit Tours, via Parijs). Zijn opvolgers, de Moretussen, zetten de drukkerij verder.

Wanneer?

De focus is de 16de, 'gouden eeuw', toen Plantijn zich in Antwerpen vestigde. Dit wordt breder getrokken naar de periode van de nieuwe tijd (15e-18e eeuw). Leg nadruk op de zéér lange periode: verschillende generaties hebben hier gewoond en gewerkt. Wat in het museum is tentoongesteld bestrijkt dus een zeer uitgebreide periode.

Waarom?

Het museum bevat massa's geschreven en ongeschreven bronnen die een beeld vormen van een grote periode in de geschiedenis. Vele objecten (drukplaten, persen, gietvormen, letterkasten, zethaken, stempels en matrijzen, het meubilair, prenten en tekeningen, schilderijen, handschriften) en publicaties uitgegeven door de uitgeverij van Plantijn en zijn opvolgers vertellen het verhaal van de nieuwe tijd. Van alles wat hier vroeger gebeurde, wie er werkte, wat hij deed, wat hij verdiende, enz. werden loonlijsten, facturen, registers, enz. bijgehouden. Dit archief is enig in de wereld en een goudmijn voor geschiedkundigen.

Bovendien is er het Prentenkabinet, vlak naast Museum Plantin-Moretus.

Het Prentenkabinet beschikt over een rijke verzameling oude tekeningen en grafiek van Antwerpse meesters van de 16de tot 18de eeuw. Daarnaast verzamelt het ook modern en hedendaags werk van Antwerpse kunstenaars. In de depots liggen Rubens, Breughel, Tuymans en Panamarenko zij aan zij. Met een collectie van meer dan 75000 objecten behoort het Prentenkabinet tot de top vijftig van 's werelds belangrijkste prentenkabinetten.

De bibliotheek omvat ongeveer 25.000 oude drukken en 638 handschriften.

Het museum werd erkend door de Unesco als werelderfgoed onder de naam 'Complex woning-ateliers-museum Plantin-Moretus'.

1.1.2 Het verloop van het museumbezoek

Leg uit hoe het museumbezoek zal verlopen.

De leerlingen werken in verschillende groepjes, elk met een aantal vragenblaadjes. Om goed overzicht te houden zijn de vragenblaadjes per groepje in dezelfde kleur gedrukt.

We behandelen in het museumbezoek de situatie op sociaal, economisch, politiek en cultureel vlak van de nieuwe tijd.

De zalen zijn opgeplitst in **10 thema's**.

1. Per groepje worden twee thema's afgewerkt.
= groep delen door 5= 4 lln per groepje
2. Per groepje wordt 1 thema afgewerkt = groep delen door 10= ca. 2 lln per groepje in groep van 20 lln.

Elke groep werkt de vragen af en noteert de **antwoorden op een apart blad**. De gids moet duidelijk aangeven dat de titel en de onderverdeling van de vragen moet gehanteerd blijven.

Per groepje is er nadien een **woordvoerder** die aan de anderen vertelt wat belangrijk is in dit thema. Dit gebeurt aan de hand van de vragen op het opdrachtenblad.

De groep krijgt 30 minuten om de opdrachten op te lossen. Op de afgesproken tijd komt iedereen samen op de beginplaats. Van daar begeleidt de gids de leerlingen naar de zalen waarin de antwoorden werden gezocht. Ter plaatse **bespreekt de gids de oplossingen** van de verschillende groepjes. Hij kadert de antwoorden aan de hand van de fiche 'De vier maatschappelijke domeinen' en geeft antwoorden op vragen die niet werden opgelost. **Het is uiterst belangrijk om niet te vervallen in details**. De leerlingen van de andere groepjes kunnen zich hier niets bij voorstellen.

Locatie

Voor de opdrachten verspreiden de leerlingen zich onder leiding van de aanwezige leerkrachten en gidsen over verschillende zalen van het museum. Hierbij wordt de plattegrond gebruikt.

Tijd

Elk groepje moet over een horloge of gsm (met tijdsaanduiding) beschikken.

Spreek duidelijk af wanneer iedereen terug samenkomt.

Niet zeggen: binnen 30 minuten komen we terug samen, maar om ... uur. Laat dit vooraf op het opdrachtenblad noteren. Indien de leerlingen te vroeg klaar zijn met hun opdracht, kunnen ze nog andere zalen bezoeken.

1.1.3 Bespreken van de museumhouding

Kort overlopen wat er van leerlingen in het museum wordt verwacht: > zie bijlage 1

Het museum is een plaats waar kostbare dingen worden bewaard en ter beschikking worden gesteld van het publiek. Iedereen heeft recht om deze zaken in goede omstandigheden te bekijken.

- Stoor dus niemand door te lopen, te roepen e.d.
- De toonkasten worden niet aangeraakt, dus worden zij zeker niet gebruikt als steun om de bladen in te vullen
- Foto's maken met flash is verboden
- ...

Wat wel kan:

- Rustig met mekaar overleggen
- Vragen stellen aan de suppoosten
- ...
- gsm op stil zetten, mag wel gebruikt worden voor Museum App

Vertel hierbij dat alle bezoekers met camera's in 't oog worden gehouden via bewakingsmonitoren.

1.1.4 Ofrissen van referentiekader nieuwe tijd

Dit is zeer belangrijk.

Het doel is de voorkennis op te frissen. De leerlingen hebben tijdens de geschiedenislessen deze periode bestudeerd en kunnen er dus al over meepraten. De leerstof uit de klas wordt in verband gebracht met de inhoud van het museum.

Werkwijze

Gebruik de overzichtsfiguur 'De vier maatschappelijke domeinen'.

Als inleiding schetst de gids kort de **situatie in de nieuwe tijd**. Hierbij is het belangrijk **verbanden te leggen tussen de verschillende domeinen: cultuur, politiek, economie en sociaal**.

Betrek de leerlingen zo veel mogelijk bij de uitleg.

Hieronder staan vragen als voorbeeld. Het is niet de bedoeling om alle begrippen van de vier vet gedrukte domeinen (politiek, sociaal, cultuur en economie) te overlopen. Het dient om na te gaan in hoeverre de leerlingen al voeling hebben met de nieuwe tijd.

Wanneer de leerlingen niet kunnen antwoorden, geeft de gids best een beknopte situering van het domein.

Voorbeeldvragen voor gids

- Wat weten jullie al over de nieuwe tijd?
- Tijdens welke eeuwen viel deze nieuwe tijd?
- Wat weten jullie over de politieke situatie in deze periode?
- En de sociale situatie?
- En de cultuur, kunst?
- Wat houdt cultuur allemaal in?
- Wat versta je onder economische situatie?
- Waaraan denken jullie tegenwoordig bij het horen van de woorden handel en economie?

1.1.5 Inleiding opdrachten

OPDRACHTEN KIJKWIJZERS: zie bijlage 5 en kijkwijzers (apart document)

1. Plantijn en zijn familie
2. De handel van Plantijn en zijn opvolgers
3. Proeflezers en humanisme
4. Drukken van A tot Z
5. De Plantijnse uitgeverij & Taal
6. De Plantijnse uitgeverij & Wetenschap A) De wereld in kaart gebracht
7. De Plantijnse uitgeverij & Wetenschap B) De natuur in kaart gebracht
8. Op ontdekking in het museum – Collectie, handschriften, salon
9. De Plantijnse uitgeverij & Mens en maatschappij
10. De Plantijnse uitgeverij & Religie

INLEIDING OP DE THEMA'S ECONOMIE EN CULTUUR

In het museum komen de volgende domeinen terug: **sociaal, economisch, politiek, cultureel**. Dit zijn brede thema's. Ook onderwerpen als religie, wetenschap, ontdekkingsreizen en boekdrukkunst komen aan bod, die onder meerdere domeinen vallen. De nadruk ligt in Museum Plantin-Moretus op de thema's **Economie en Cultuur**. Dit omdat de uitgeverij van Plantijn en zijn opvolgers in eerste plaats een winstgevend bedrijf moest zijn en als uitgeverij grote invloed had op het culturele en intellectuele gedachtegoed uit die tijd.

Nieuwe technologische mogelijkheden als drukpers en kompas maken het mogelijk om kennis over grote afstanden te verspreiden. Deze kennis was echter niet voor iedereen beschikbaar, maar voornamelijk voor de hogere – en middenburgerij. Er was een grote sociale differentiatie.

Voorbeelden van verbanden en bijhorende vragen

Leefde iedereen in Antwerpen tijdens de nieuwe tijd zoals Plantin en de Moretussen? Hoe dan wel?
Hoe gebeurt de verspreiding van kennis tegenwoordig? (→ internet, radio, tv, sms).
Is de toegang tot kennis nog steeds beperkt tot een kleine groep mensen?

De economische activiteiten van Plantin en de Moretussen zorgden er mee voor dat ze konden opklimmen op de sociale ladder en uiteindelijk zelf tot de adel zouden gaan behoren. Een wapenschild en 'lijfspreuk' (Labora et constantia) zijn zowel economische als sociale tekens.

Kennen jullie hedendaagse slogans van bedrijven?

Plantin en zijn opvolgers hadden als belangrijke drukkers (ondernemers, economie) een grote inbreng in de verspreiding van kennis. Hun bedrijf heeft een niet te onderschatten rol gespeeld in de geschiedenis.

Kennen jullie bedrijven die een grote rol spelen/ gespeeld hebben in de geschiedenis?
(→ Apple, Microsoft, Ford,...).

Er bestaat een groot verband tussen de economische groei en culturele groei. Antwerpen is hiervan een mooi voorbeeld: tijdens de 'gouden eeuw' had het op deze domeinen een regio-overschrijdende betekenis. De gunstige ligging voor economische activiteiten (aan de Schelde) werd vertaald in een grote culturele activiteit (Rubens,...).

1.2 De opdrachten

1.2.1 Zoektocht (30 min.)

De leerlingen worden in groepen verdeeld. Zij krijgen de kijkwijzers met opdrachten en een plattegrond. Zij begeven zich naar de aangegeven zalen en voeren daar hun opdrachten uit. De leerkracht en de gids helpt hierbij. Suppoosten mogen ook helpen.

1.2.2 Synthese van de thema's (50 min.)

Werkwijze

De groepen komen terug samen in het lokaal van vertrek. Iedereen begeeft zich o.l.v. de gids naar de zalen waarin de opdrachten werden uitgevoerd. Daar worden de antwoorden besproken aan de hand van de opdrachten en trefwoorden (die bovenaan de kijkwijzers staan).

De gids vraagt naar de resultaten van de groepsopdrachten. Het is niet de bedoeling dat de groepen letterlijk alle antwoorden geven. **Het is beter dat ze kort samenvatten wat ze onderzocht en gevonden hebben.** De antwoorden van de leerlingen worden door de gids gekoppeld aan de elementen van de 4 maatschappelijke domeinen.

Hieronder enkele **mogelijke vragen** die kunnen gelden als leidraad voor de gids bij het overlopen van de verschillende oplossingen. Op de vragenblaadjes wordt zoveel mogelijk een open vraagstelling gehanteerd. Er zijn dus geen vaste antwoorden. In het document 'Kijkwijzers – document voor de gids' komen steeds in groen aangegeven een aantal vragen aan bod die evt. ook door de gids besproken kunnen worden. **Let op, dit is steeds een leidraad. Het is dus zeker niet de bedoeling dat alle vragen besproken worden!**

THEMA ECONOMIE

Op zoek naar geld

Wat hebben jullie gevonden?

Welke gegevens kan je terugvinden in de boekhouding van de Plantijnse drukkerij?

Link fiche, economie: ontstaan handelskapitalisme, beurs, bank

Link fiche, cultuur: verband tussen economische en culturele bloei

Hoe gebeurde het transport naar het buitenland? Met welke hulpmiddelen?

Link fiche, economie: zeevaart, handelsroutes, kolonisatie, Antwerpen als internationale haven (metropool)

Link fiche, cultuur: zeevaart en ontdekkingsreizen als voorbeeld van empirisch onderzoek in de wetenschappen. Handelsmetropool heeft aantrekkingskracht op kunstenaars, geleerden.

Kaarten om te reizen

Wat hebben jullie gevonden?

Van welke bekende figuren uit de aardrijkskunde vond je werken?

Wat ben je te weten gekomen over het maken van de kaarten?

Welke hulpmiddelen gebruikten de reizigers in de tijd van Plantin?

Waar reisden ze heen?

Link fiche, economie: handel, zeevaart, handelsroutes

Link fiche, cultuur: wetenschappelijke revolutie, empirisch onderzoek

Handel en klanten

Wat hebben jullie hierover gevonden?
Wat zijn zoal de onderwerpen in het drukwerk van de Officina Plantiniana?
Voor welk publiek was het drukwerk bestemd?

Link fiche, economie: handel
Link fiche, cultuur: intellectuele elite, opdrachtgever, reformatie, contrareformatie, humanisme

De drukkerij

Is er een prijsverschil in boeken van toen en hedendaagse boeken?
Waarom ligt dit verschil?

Link fiche, economie: overzeese handel zorgt mee voor verspreiding van kennis
Link fiche, cultuur: efficiëntere technieken zorgen voor gemakkelijkere verspreiding van kennis
(ook nu nog, vb. internet)

Werknemers van de officina Plantiniana

Schets een beeld van de arbeidsduur, loon, reglementering,...

Link fiche, economie: efficiëntere arbeidsverdeling zorgt voor grotere inkomsten (ontstaan handelskapitalisme).
Link fiche, cultuur: sommige werknemers van de drukkerij waren echte geleerden

THEMA CULTUUR

Het boek

Welke kunststijl hebben jullie bestudeerd? (= renaissance en barok)
Wat zijn de kenmerken? Bekende kunstenaars?

Link fiche, cultuur: contrareformatie, barok, renaissance, Plantin en Moretussen als opdrachtgevers
Link fiche, politiek: barok als propagandamiddel

De wetenschappelijke revolutie

Hebben jullie verschillen gevonden met de opvattingen over de wereld en de plaats van de mens hierin tijdens de middeleeuwen?
Zo ja, welke? Waar hebben jullie deze verschillen gevonden?

Link fiche, cultuur: mentaliteitswijziging, kritisch denken, empirisch onderzoek

Humanisme

Welke kenmerken van een humanist hebben jullie teruggevonden en bij wie?
Wat kunnen jullie vertellen over Justus Lipsius?

Link fiche, cultuur: renaissance, intellectuele elite

Reformatie en contrareformatie

Vertel kort wat dit inhoudt?
Welke rol speelde de Plantijnse drukkerij hierin?

Geef een voorbeeld van 'gevaarlijke informatie' die vandaag wordt verspreid.
Hoe gebeurt het? (vb. verspreiden van terroristische informatie via het internet)

Link fiche, politiek: Beeldenstorm

Link fiche, sociaal: standensamenleving met ongelijke rechten voor verschillende standen

1.3 Einde museumbezoek, evaluatie (10 min.)

Als besluit kan de vraag worden gesteld:

Behoort Plantin tot de intellectuele elite van zijn tijd?

a. Is hij kapitaalkrchtig? (Deze hebben meer mogelijkheden om te reizen, boeken te publiceren, te kopen en te verzamelen).

b. Heeft Plantin een brede algemene kennis?

c. Oefent Plantin een intellectueel beroep (zoals bibliothecaris, professor, geestelijke, schrijver...) uit?

d. Is godsdienst belangrijk voor Plantin? (Geloofsovertuiging speelt geen rol. De christelijke geest domineert, maar met tolerantie).

e. Hoe deelt Plantin zijn kennis mee aan anderen?

(Het is belangrijk dat men zijn kennis meedeelt, uitwisselt en verspreidt. Dit kan door brieven, publicaties, kunstwerken of ontmoetingen. Reizen wordt als heel belangrijk beschouwd om te studeren en mensen, bibliotheken en musea te bezoeken. Geschikte ontmoetingsplaatsen zijn onder meer universiteiten, bibliotheken, privé salons).

De gids gaat nadien na of er nog vragen zijn over de inhoud van het museum en de opdrachten.

Wat vonden de leerlingen van het museumbezoek?

Wat vond je het meest verrassende?

het meest nieuwe

het meest herkenbare

Wat hadden de leerlingen nog graag willen zien of horen?

2. Didactische aanpak

De didactische aanpak kan niet los worden gezien van de **vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen van de verschillende leerplannen**.

De **realistische context van het museum** zorgt ervoor dat de leerlingen reeds opgedane historische kennis en vaardigheden kunnen oefenen en verder verfijnen.

De voorkennis van de leerlingen mag niet genegeerd worden. Door vragen te stellen aan het begin van het museumbezoek kan de gids nagaan wat de leerlingen al weten over deze periode.

In de tweede graad van het secundair onderwijs wordt getracht de leerlingen meer **zelfstandig** aan de slag te laten gaan. We spelen hierop in door de leerlingen open opdrachten te geven die ze via **groepswork** oplossen. Ze kunnen in klasgroep, met ondersteuning van gids en leerkracht, reflecteren over de oplossingen.

De opdrachten eisen geen complexe vaardigheden. Ze situeren zich op het vlak van **observeren** en **analyseren** van historische bronnen.

De leerlingen werken in kleine groepjes zelfstandig aan de opdrachten. Dit is anders dan bij andere rondleidingen waarbij de leerlingen meer passief de uitleg van de gids volgen. De achterliggende idee hiervan is dat museumbezoekers zelf actief kennis kunnen opbouwen door op zoek te gaan naar informatie die hen interesseert. We houden hiermee rekening via opdrachten over verschillende onderwerpen.

De begeleiding door leerkracht en gids is nodig: eventuele vragen van de leerlingen kunnen onmiddellijk beantwoord worden. De leerkracht of gids kunnen ook tips geven over zaken waarop ze moeten letten of plaatsen waar ze relevante informatie kunnen vinden. Een ander aspect van de begeleiding bestaat uit het aanbrenge van structuur in de door de leerlingen gevonden informatie.

2.1 Kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes

In de verschillende leerplannen geschiedenis van het algemeen en technisch secundair onderwijs omvat de historische vorming van de leerling drie componenten: kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes. Deze drie componenten geven vorm aan de didactiek van geschiedenisonderwijs. Concreet wordt aangegeven welke verschillende doelstellingen bij de leerlingen hierbij worden nagestreefd.

Kennis en inzicht doen een beroep op het groter wordende abstraheer- en redeneervermogen van de leerlingen van de tweede graad secundair onderwijs. Dit betekent dat ze meer en meer zelfstandig historische gegevens kunnen begrijpen en op zoek gaan naar verbanden en verklaringen. Via de begrippen uit de vier maatschappelijke domeinen wil men de leerling een kader aanreiken om op zoek te gaan naar verklaringen en verbanden. De concrete doelstellingen worden verder in deze handleiding opgenomen.

Vaardigheden zijn essentieel bij het verwerven, verwerken en beoordelen van kennis en inzicht in de geschiedenis.

Enkele vaardigheden zijn

- het kunnen identificeren van soorten bronnen
- informatie uit bronnenmateriaal kunnen structureren
- synthetiseren.

Dit museumpakket wil in overeenstemming met verschillende leerplannen via opdrachten de leerlingen oefenen in het opzoeken van informatie in de tentoongestelde historische bronnen van het museum:

- Doelgericht informatie opzoeken over het verleden op basis van duidelijk afgebakende opdrachten met gevarieerd en gedifferentieerd leermateriaal.
- Aan de hand van vragen en op hun niveau geformuleerde opdrachten, de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling kunnen halen uit informatiemateriaal.

- Informatie uit historisch bronnenmateriaal en historiografische documentatie kunnen structureren en synthetiseren.
- Het resultaat van een beperkt historisch onderzoek onder de vorm van een eigen deelopdracht of van een groepswerk met historisch documentatie op een heldere manier kunnen weergeven in een mondelinge uiteenzetting.

Attitudes

De historische vorming kan pas slagen indien het vak geschiedenis de leerlingen de kans biedt zich enkele specifieke historische attitudes eigen te maken.

Enkele van deze attitudes zijn

- nauwkeurigheid bij het opzoeken en verwerken van informatie
- belangstelling en waardering tonen voor het verleden
- een kritische houding aannemen tegenover informatie uit het heden en verleden.

2.2 Het historisch referentiekader

Via de eindtermen en de leerplannen wil men leerlingen en leerkrachten een historisch referentiekader aanreiken om historische informatie te ordenen en structureren. Dit kader bestaat uit de dimensies **tijd, (historische) ruimte en socialiteit**. Dit wordt doorheen heel het secundair onderwijs gehanteerd en uitgebouwd.

De rol van de gids bestaat er in om dit referentiekader zo veel mogelijk te gebruiken.

Tijd

De periodisering in het historisch referentiekader gebeurt aan de hand van grote fasen in de evolutie van mens en maatschappij. Concreet komt het erop neer dat de tijdlijn wordt ingedeeld in grote vakken. Voorbeelden hiervan zijn prehistorie, middeleeuwen (5^e – 15^e eeuw) en nieuwe tijd (15^e – 18^e eeuw).

De inhoud van de museumcollectie situeert zich voornamelijk in de nieuwe tijd, en dan vooral de 16de eeuw.

(Historische) ruimte

De geschiedkundige werkelijkheid wordt opgedeeld in een aantal ruimtelijke entiteiten.

Er wordt gezocht naar relaties hiertussen. Zo wordt een onderscheid gemaakt tussen de eigen regio (Europa) en andere werelddelen (Afrika, Amerika, Azië). Voor de nieuwe tijd geldt bijvoorbeeld de Europese expansie door kolonisatie en overzeese handel als een verband tussen deze entiteiten. Andere ruimtelijke entiteiten zijn de stad en het platteland, Europese staten, imperia en grootschalige regio's.

Socialiteit

Alle ontwikkelingsfasen in de geschiedenis, waarvan de nieuwe tijd er één is, worden bestudeerd vanuit vier maatschappelijke domeinen.

Deze domeinen zijn

- **politiek**
- **economie**
- **sociaal**
- **cultureel**

Zo gaat men een bepaalde samenleving, bijvoorbeeld de Zuidelijke Nederlanden ten tijde van de gouden eeuw, bestuderen aan de hand van deze vier maatschappelijke domeinen en de eventuele verbanden ertussen.

Een voorbeeld om enkele verbanden aan te tonen:

Er bestond een intellectuele elite (culturele domein) tijdens de nieuwe tijd. Plantin en zijn opvolgers hoorden hierbij. Om tot deze elite te behoren had men echter financiële middelen nodig (economische domein) om niet in de eerste plaats te moeten voorzien in zijn dagelijks levensonderhoud. Een verregaand sociaal polarisatieproces (sociaal domein) had ervoor gezorgd dat slechts een klein deel van de bevolking de nodige financiële middelen had om tot deze intellectuele elite te behoren.

2.3 Eindtermen 2de graad ASO en TSO en VOETen

❖ Eindtermen tweede graad ASO:

Bron: <https://www.einddoelen.be/tweede-graad-aso-geschiedenis>

Kennis, inzicht en vaardigheden:

De leerlingen..

4. omschrijven per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving enkele fundamentele kenmerken uit verschillende maatschappelijke domeinen en beoordelen deze als vernieuwend of behoudend.

8. geven aan wanneer onze gewesten en hun culturele ontwikkeling een regio-overschrijdende betekenis hadden.

13. lichten uit de bestudeerde samenlevingen enkele elementen toe die in latere samenlevingen of vandaag invloed uitoefenen.

18. in historische informatie hoofd- van bijzaken onderscheiden in een duidelijk op hun niveau omschreven probleem.

19. aan de hand van vragen en op hun niveau omschreven opdrachten, informatie interpreteren en mogelijke betekenislagen achterhalen.

23. informatie uit historisch bronnenmateriaal en historiografische documentatie structureren en synthetiseren.

Attitudes:

27*. brengen waardering op voor de creatieve kracht waarmee samenlevingen uit het verleden de uitdagingen waarvoor ze stonden hebben aangepakt.

28*. zijn bereid waarden en normen uit heden, verleden en andere culturen vanuit de historische en actuele context te benaderen.

29*. hebben belangstelling voor het historisch en actueel spanningsveld individu-gemeenschap.

❖ Eindtermen tweede graad TSO:

Bron: <https://www.einddoelen.be/tweede-graad-tso-geschiedenis>

Kennis, inzicht en vaardigheden:

De leerlingen

3. verruimen het aantal historische begrippen en situeren ze in tijd en historische ruimte.
4. omschrijven per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving enkele fundamentele kenmerken uit twee maatschappelijke domeinen naar keuze en beoordelen deze als vernieuwend of behoudend.
6. tonen een aantal onderlinge verbanden aan tussen en wisselwerkingen binnen maatschappelijke domeinen voor de ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving.
7. geven aan wanneer onze gewesten en hun culturele ontwikkeling een regio-overschrijdende betekenis hadden.
8. geven het verband aan tussen een aantal categorieën van tijd en historische ruimte voor enkele ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving.
10. geven voorbeelden van normconformerend en normafwijkend maatschappelijk gedrag, vanuit toenmalige maatschappelijke waarden.
11. lichten uit de bestudeerde samenlevingen enkele elementen toe die in latere samenlevingen of vandaag invloed uitoefenen.
14. aan de hand van vragen en op hun niveau geformuleerde opdrachten de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling halen uit het informatiemateriaal zoals tekeningen, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, brieven, reisverslagen, memoires.
19. De leerlingen kunnen het resultaat van een eigen deelopdracht of van een groepswerk met historische documentatie op een heldere manier weergeven in een mondelinge of schriftelijke uiteenzetting, of uitbeeldend of grafisch.

Attitudes:

- 20*. hechten waarde aan de bevraging van het verleden om verklaringen te zoeken voor actuele spanningsvelden.
- 22*. brengen waardering op voor de creatieve kracht waarmee samenlevingen uit het verleden de uitdagingen waarvoor ze stonden hebben aangepakt.
- 23*. zijn bereid waarden en normen uit heden, verleden en andere culturen vanuit de historische en actuele context te benaderen.
- 25*. brengen waardering op voor de manier waarop individuen en emancipatiebewegingen strijd voer(d)en tegen machtsstructuren en gevestigde orden voor de realisatie van de rechten van de mens.

Vakoverschrijdende Eindtermen en ontwikkelingsdoelen (VOETen)

Bron VOETen: <https://www.einddoelen.be/secundair-onderwijs-vakoverschrijdende-eindtermen-globaal-voor-het-secundair-onderwijs>

Vooraf volgende VOETen komen aan bod:

Specifiek komen context 3 (sociorelationele ontwikkeling) en context 7 (socioculturele ontwikkeling) aan bod.

De leerlingen ..

(communicatief vermogen)

1 brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk;

(creativiteit)

2 kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren;

3 ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren;

(doorzettingsvermogen)

4 blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven;

(empathie)

5 houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen;

(esthetische bekwaamheid)

6 kunnen schoonheid ervaren;

7 kunnen schoonheid creëren;

(exploreren)

8 benutten leerkansen in diverse situaties;

(flexibiliteit)

9 zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden;

(initiatief)

10 engageren zich spontaan;

(kritisch denken)

11 kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria;

12 zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken;

13 kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken;

(mediawijsheid)

(respect)

18 gedragen zich respectvol;

(samenwerken)

19 dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen;

(verantwoordelijkheid)

20 nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving;

(zelfbeeld)

(zorgvuldigheid)

25 stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen;

VOETen

Context 3: sociorelationele ontwikkeling

De leerlingen:

10. beargumenteren, in dialoog met anderen, de dynamiek in hun voorkeur voor bepaalde cultuur- en kunstuitingen;

11. gebruiken cultuur- en kunstuitingen om begrip op te brengen voor de leefwereld van anderen.

Context 7: Socioculturele samenleving

De leerlingen:

1. beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen;

2. gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen;

4. trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie;

6. gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen;

7. illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en levensbeschouwing.

Bronnen rondleiding:

Claire Brown, Gundy van Dijk, **Reader Visible Thinking in the Museum**, 30 mei 2016 MAS.

<http://www.tenbunderen.be/tuin.html>

<https://heelgezond.wordpress.com/2013/01/09/recept-medicinale-kruidenzalf-2-x-2/>

<http://www.almanak.nl/historie/index.html>

<http://www.len.dds.nl/images/Collectie%20webformaat/Op%20een%20scheikonstenaar.jpg>

<http://superslogans.nl/merken/>

<http://fokkesukkearchief.nl/>

Bijlage 1 - Fiche domeinen

Enkele kenmerkende begrippen bij de vier maatschappelijke domeinen van de nieuwe tijd

<ul style="list-style-type: none">• propaganda in barokkunst• Beeldenstorm• imperialisme <p style="text-align: center;">POLITIEK</p>	<ul style="list-style-type: none">• handel• handelskapitalisme• zeevaart• handelsroutes• invloedssfeer <p style="text-align: center;">ECONOMIE</p>
<ul style="list-style-type: none">• standenmaatschappij• sociale differentiatie• rol van de vrouw• emigratie <p style="text-align: center;">SOCIAAL</p>	<ul style="list-style-type: none">• humanisme• renaissance en barok• wetenschappelijke revolutie• boekdrukkunst• intellectuele elite• religie: Reformatie en contrareformatie• taal <p style="text-align: center;">CULTUREEL</p>

Bijlage 2 - BEGRIPPENLIJST

Enkele kenmerkende begrippen bij de fiche 'De vier maatschappelijke domeinen' en de eraan gekoppelde historische begrippen die van belang zijn voor de periode van de 'nieuwe tijd' (15^e – 18^e eeuw).

Niet alle begrippen komen aan bod in de opdrachten van de leerlingen. Toch is het belangrijk ze te kennen. Ze geven een beknopt beeld van de inhoud waarrond in het vak geschiedenis gewerkt wordt.

CULTUREEL

- **Humanisme:** literaire en wijsgerige stroming. Doel ervan is de taal, literatuur, cultuur en waarden van het antieke Griekenland en Rome te herontdekken.
- **Renaissance:** kunstzinnige stroming. Wedergeboorte, vernieuwing van de kunst- en levensstijl in Europa, gebaseerd op de Klassieke Oudheid (eind 15e en 16e eeuw).
- **Wetenschappelijke revolutie:** kritische beoordeling van antiek erfgoed en confrontatie met eigen waarneming en experimenten (empirisch onderzoek) zorgen voor nieuwe visies in de wetenschappen. Copernicus is een belangrijke actor in de wetenschappelijke revolutie.
- **Boekdrukkunst:** zorgde voor de verspreiding van de humanistische geschriften op grote schaal. Humanisten waren boekenliefhebbers en legden grote bibliotheken aan. De boekdrukkunst zorgde voor een andere manier van doceren en studeren: de docent hoefde geen lopende encyclopedie meer te zijn, de student won aan autonomie. Kennis werd tevens toegankelijker voor een grotere groep mensen.
- **Intellectuele elite:** iedereen die tussen 1450 en 1800 betrokken was bij wetenschap, kunst en literatuur kon in principe deel uitmaken van de Republiek der Letteren, een imaginaire gemeenschap van intellectuelen. Er waren geen regels of formeel lidmaatschap om hiertoe te behoren. Huidige geschiedkundigen¹ onderzochten deze gemeenschap en vonden enkele onderliggende criteria terug om hierin opgenomen te worden.
- **Reformatie:** de kerkhervorming in de 16e eeuw met de opkomst van protestantse stromingen. Deze ontstond mede door kritisch onderzoek van de Bijbel en praktijken van de Kerk.
- **Andere begrippen:** mentaliteitswijziging, kritisch denken, individualisme, barok, rococo, classicisme, rede (ratio), rationalisme, empirisch onderzoek, stijl, cultuuruiting, kunstenaar, opdrachtgever, contrareformatie, christenen, hervormingsbewegingen, predestinatieleer, inquisitie, verlichting, solidariteit, verdraagzaamheid

SOCIAAL

- **Standenmaatschappij:** nog steeds een standenmaatschappij waarin de standen hun bestaansreden ontleenden aan hun functie binnen de maatschappij. In deze periode wordt het ook mogelijk een adellijk ambt te verwerven door het te kopen of door te trouwen met een lid van een adellijke familie.
- **Sociale differentiatie:** schreed voort in de steden tijdens de periode van de nieuwe tijd.
 - Burgerij:* beroepen die nog schaars waren in de middeleeuwen: koopman - ondernemer, hoge ambtenaar, belastingpachter.
 - Middengroep:* aannemers, boekdrukkers, predikanten, onderwijzers.
 - Kleine burgerij:* ambachtslieden, klerken, venters,...
 - Paupers:* hadden soms tijdelijk werk, soms ook niet.

De grenzen tussen deze verschillende groepen zijn niet scherp te trekken, men kon gemakkelijk een trede stijgen of dalen op de maatschappelijke ladder.

¹ Bots, H. & Waquet, F. (1997). La République des Lettres. Parijs.

- **Emigratie:** Er bestonden verschillende vormen van emigratie in de periode van de nieuwe tijd. Er was een grote trek van het platteland naar de steden. Daarnaast waren er ook landverhuizers (overzeese kolonisten). Redenen voor emigratie waren van economische (op zoek naar rijkdom) en religieuze (tolerantie t.o.v. andersdenkenden) aard. In mindere mate van politieke aard: ballingen en Pruisische mannen die niet in militaire dienst wilden.

- **Andere begrippen:**
gelijkheid, mensenrechten, stand, klasse, sociaal polarisatieproces

POLITIEK

- **Beeldenstorm:** Filips II zond de hertog van Alva in 1567 naar de Nederlanden om orde op zaken te stellen als wraak voor de Beeldenstorm. Twee jaar later ontstond een opstand tegen diens bewind (Tachtigjarige Oorlog), die later zou uitmonden in de onafhankelijkheid van de Noordelijke Nederlanden.

- **Andere begrippen:**
centralisatie, propaganda, geopolitiek, machtsconflict, grondwettelijke parlementaire monarchie, juridische gelijkheid, 'code civil', scheiding der machten, scheiding kerk en staat, volkssoevereiniteit, rechtsstaat, grondwet, cijnskiesrecht, centraal bestuur, staat, absolutisme, vrijheid, verlicht despotisme, imperialisme, nationalisme, belangentegenstelling

ECONOMIE

- **Handel:** in de 16e eeuw vinden we beroepshandelaren terug die zich specialiseren in de interregionale en internationale handel. Economische activiteiten waren nog niet echt nationaal bepaald omdat vorsten nog niet beschikten over toereikend mogelijkheden (communicatie, administratie, ...)

- **Andere begrippen:**
nijverheid, exploitatie, kolonisatie, handelskapitalisme, economische boycot, dekolonisatie, mercantilisme, belastingen, kustvaart, zeevaart, landbouwproduct, handelsroutes, invloedssfeer, exploitatie, financiële technieken, beurs, bank, inflatie, verarming

Bijlage 3: Plattegrond Museum Plantin-Moretus/ Prentenkabinet

ONTMOET PLANTIJN

FAMILIEMAN

Plantijn is stamvader van negen generaties drukkers. Hij is getrouwd met Jeanne Rivière. Samen hebben ze vijf dochters.

ONDERNEMER

Plantijn is een internationaal actief zakenman. Hij handelt in boeken, prenten, kaarten en kant.

BEDRIJFSLEIDER

Plantijn leidt een groot bedrijf. De afspraken met zijn werkvolk staan op papier, zwart op wit.

HUMANIST

Plantijn gelooft in het maatschappelijke belang van boeken. Hij is bevriend met geleerden uit heel Europa.

Drukker

Plantijn is een uitgever met een sterke reputatie. De kwaliteit van zijn drukwerk is ongeëvenaard.

ZEKER ZIEN

1

Plantijn geschilderd door Rubens.

2

Door arbeid en standvastigheid is het motto van Plantijn. De passer is zijn bedrijfslogo.

3

Seneca, geschilderd door Rubens. De filosoof Seneca is een te volgen voorbeeld; standvastig en gelijkmoedig onder alle omstandigheden.

4

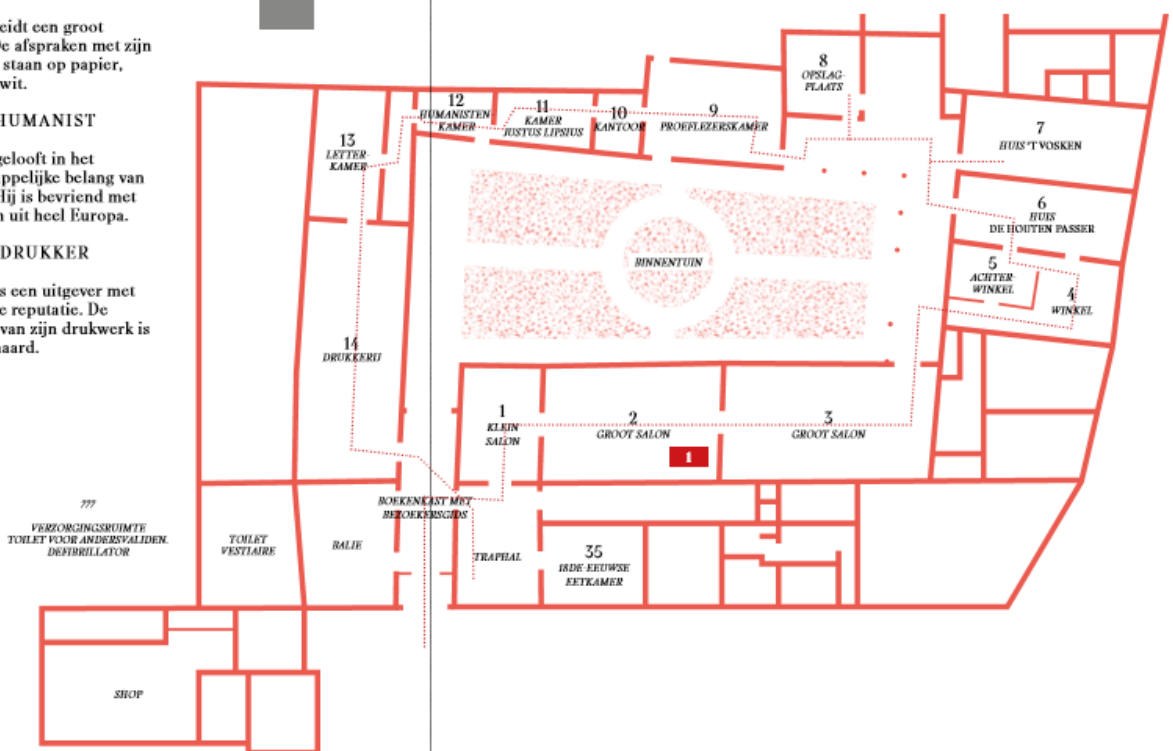
Dit zijn de oudste nog bewaarde drukpersen ter wereld

ZEKER DOEN

5

Ga zelf aan de slag met letters en papier

**TIEN TOPWERKEN
UIT DE PLANTIJNSE
UITGEVERIJ DIE
DE WERELD MEE
VORM GAVEN.**

- Latijnse klassiekers
Lipsius
- Het eerste Nederlandse
woordenboek
Kiliaan
- Rekenen met decimale
getallen
Stevin
- Een Italiaanse blik
op de Nederlanden
Guicciardini
- De eerste atlas
Ortelius
- Een nieuw
geenmiddelenboek
Coudenberg
- Bloemen naar
de natuur getekend
Dodoens
- Twaalf meter lange lijkstoet
van keizer Karel V
- Plantijns mooiste luxebijbel
- De koninklijke Bijbel
in vijf talen
Montanus

**BEKIJK OOK
LETTERGIETERIJ**

Ontdek de letter-kunst, van ontwerp tot gegoten lood. Van Garamond tot Times New Roman.

**COLLECTIE IN
DE KIJKER**

Kom tot rust in het salon, blader door de boeken, verdiep je in onze collectie.

'DE GUTENBERGBIJBEL'

De tweede Bijbel gedrukt met de originele loden letters van Joannes Gutenberg.

**Kiliaan verzamelt Nederland-
se woorden**

**Ortelius brengt de wereld in
kaart**

**De keizerlijke rouwstoet in
beeld**

**Plantijns meesterwerk: de
koninklijke Bijbel**

19
LETTER
GIETERIJ

20
WERK-
PLAATS

Welkom in Museum Plantin-Moretus!

In dit eeuwenoude gebouw zijn veel mooie en kostbare schilderijen, meubels en voorwerpen aanwezig. We willen graag dat deze stukken goed bewaard worden. Zo kan ook in de toekomst iedereen deze interessante en unieke voorwerpen bekijken en ervan genieten. Daarom moeten we voorzichtig zijn met alles wat er hier in het museum te zien is.

Maar wat mag nou wel en wat niet in een museum?

- Rustig door het museum wandelen met je vrienden en kijken naar alles wat er te zien is
- Op de grond of op één van de zitbanken zitten
- Zachtjes babbelen en praten over wat je ziet
- Vragen stellen, opdrachten maken, vragen beantwoorden
- Genieten van de schilderijen, kunstwerken, objecten en mooie museumzalen
- Kiezen wat je mooi/saai/interessant/lelijk vindt
- Fotograferen
- Tekenen en schrijven op papier/schetsboek
- Respectvol omgaan met je leerkracht, medeleerlingen, het museum personeel, het museum
- Jouw mening achterlaten in ons gastenboek
- Onze Facebookpagina liken
- Selfies op je eigen pagina zetten of naar ons doorsturen
- Je ouders/vrienden/familie vertellen over je fantastische museumbezoek!

Wat mag niet en waarom?

- Met een rugzak in het museum rondlopen, je kan makkelijk tegen een kunstwerk, goudleer of een wandtapijt stoten als je omdraait
- Roepen en hard praten, want daarmee stoor je andere mensen
- Vitruines, kunstwerken, muren of kunstvoorwerpen aanraken of er op schrijven, ze kunnen vies of beschadigd worden
- Voldoende afstand houden tot de tentoongestelde schilderijen, beeldhouwwerken, meubelen,
- Eten (ook geen kauwgom) of drinken, we willen namelijk liever geen muizen of insecten in de zalen
- Het spreekt voor zich dat je geen kunstwerk mag meenemen
- Fotograferen met flits!
- Luidop GSMen of naar je favoriete muziek luisteren, want niet iedereen houdt van jouw muziek of stemgeluid
- Roken, ook niet in de binnentuin, om te voorkomen dat het museum en haar collectie in vlammen opgaat
- Dingen doen waar je moeder ongelukkig door zou worden ;-) (je weet zelf wel waarom)

Hartelijk dank voor je medewerking!

Veel plezier bij je ontdekkingstocht in dit museum!

Bijlage 5: Kijkwijzers: indeling thema's en zalen

Thema's	Zalen
BENEDEN	
1. Plantijn en zijn familie	1 Het kleine salon 2 Het grote salon 3 Het grote salon
2. Binnentuin en de handel van Plantijn en zijn opvolgers	Binnenplaats 4 De winkel 5 De achterwinkel 6 Zaal met wandtapijten 7 't Vosken=Doe-ruimte 8 De opslagplaats
3. Proeflezers en humanisme	9 De proeflezerskamer 10 Het kantoor 11 De kamer van Justus Lipsius 12 De humanistenkamer
4. Drukken van a tot z	13 De letterkamer 14 De drukkerij
BOVEN <i>De uitgeverij van Plantijn</i> <i>In 4 thema's:</i>	Zalen hebben boven geen naam, enkel een nummer
5. De Plantijnse uitgeverij & Taal	15 De Plantijnse uitgeverij en talen + 16 Taal 17-18 De bibliotheek 19-20 Lettergieterij
6. De Plantijnse uitgeverij & Wetenschap => De wereld in kaart gebracht	21 Verspreiding van kennis 22 Wiskunde 23 De wereld in kaart gebracht (=aardrijkskunde)
7. De Plantijnse uitgeverij & Wetenschap => De natuur in kaart gebracht	(24 De slaapkamer) 25 De natuur in kaart gebracht (= geneeskunde)
8. Op ontdekking in het museum-Collectie, handschriften, salon	26 Collectie in de kijker 27 Handschriften 28 Het 18 ^{de} -eeuwse salon
9. De Plantijnse uitgeverij & Mens en maatschappij	29 Over mens, macht en maatschappij 30 Almanakken
10. De Plantijnse uitgeverij & Religie	31 Liturgische werken en bijbels 32 Biblia Regia = polyglot

Bijlage 6: Artikel Museumhack

Bron: <https://museumhack.com/combating-museum-anxiety/>

5 Tips For Combating Museum Anxiety

Potential visitors avoid museums for several reasons, but it all boils down to one: they don't think museums are for them. Ashleigh Hibbins' blog post, "The Scary Museum: Who's Afraid to Visit You?", shared some insights into the driving factor behind this thought:

Despite my reassurances to the contrary, they were worried they didn't have enough education about art history; that they would do something wrong; that they wouldn't understand or appreciate what they were viewing; that their personal beliefs would be challenged or offended; that they would feel inadequate and out of place. I began to realize that their reluctance to visit wasn't based on time, cost, or lack of interest, but rather deeply-held anxieties about who belongs in a museum.

As soon as Ashleigh's family entered the museum, they realized there was no reason to be anxious. Yet, their fears are common among many potential museum visitors.

So how can museums invite new audiences in — and alleviate their fears that museums aren't for them? How can we change the perception of museums from elitist and irrelevant?

At Museum Hack, we work to change this perception every day. Our tours are geared toward people who think museums aren't for them, and focus on inviting everyone to discover that museums are relevant, engaging, and educational spaces where the delights of discovery abound. Here's some of our top tips on how museums can alleviate fear and invite new audiences in.

#1: Stop being the expert. Start being the “smart friend.”

When museums present themselves as all-knowing experts, guests are suddenly in a teacher-student relationship. For some audiences, that is precisely what they want. But for an anxious guest, it transforms the experience into a return to the sixth grade classroom.

Instead of presenting from on high, try to re-envision the guest experience as though it is the chance for them to hang out with a “smart friend.” Imagine how you would lead a tour of the museum for your friends. What objects would you show them that you absolutely love? What questions might they have for you? How can you change your approach and tone to be more friendly and less

authoritative? The changes don't have to be big. Small shifts in language use, general approach, and presentation tone make a world of difference.

#2: Model the behavior you want from your guests in the experience you create

So often, museums proclaim that they want guests to have opinions about objects. Yet many museums don't practice what they preach — instead, audiences are left with informative text or guides who are reluctant to ask questions and get visitors expressing their opinions. How can we expect guests to have the kind of discussions we desire if we don't first show them how to do it?

Instead of putting forward an air of neutrality, bring your personality and opinions into your interactions with visitors. Show them what you love and don't be afraid to say why you love it. Find opportunities for you and your guests to evaluate objects, re-imagine object uses or stories, and voice opinions.

#3: Make it passionately personal

If you work at a museum, you obviously love the place, and probably museums in general. Why not say it? What is it about the space that makes you show up every day? What made you love museums in general? By allowing our own love of institution and collection to drive our interactions, we immediately tap into our shared humanity. Plus, people respond to passion. So let it shine!

#4: Start with entertainment as a means to engagement

“Do Museums Matter?: Key Findings from the Museums R&D Research Collaborative” revealed that only 12% of the general public perceive museums as being educational. Other studies have revealed similar findings, such as the IMPACTS data on overall satisfaction, which revealed that “educational experience” was only a minor factor in visitors’ evaluations of cultural organizations, while “entertainment experience” counted for one-fifth of their evaluations. When so few guests are coming to be educated, why not begin from a place of entertainment?

Museum Hack works to re-position museums as education-through-entertainment, as opposed to a place where one must be serious, studious and educated. In so doing, we disarm anxious visitors and bring in new audiences, inviting them to discover museums as a personal, educational, and fun experience. It is much easier to engage with guests who have relaxed into their visit.

On a basic level, it gets guests laughing, comfortable, and moving — and fosters an appreciation and interest that opens the doors for visitors to care about the material and bring their own reverence to

the table. After our work with the Heart of the Civil War Heritage Area, they were inspired to use our approach in a variety of ways, including with school groups:

But, a few days ago, with fifteen fifth graders cross-legged on the floor of Chatham Manor, I considered how to explain a decision by the Virginia State Supreme Court that slaves were not people and could not choose freedom if given the option from their master, a choice Hannah Coalter of Chatham attempted to will to her slaves. I let out my inner Museum Hack-er and drew them in through Coalter's appearance: "Have you checked out her hair? Really, it's a bonnet, but I think she should reconsider those ribbons." Laughter erupted, and instead of a dry conversation about why slavery was bad, we started with a fashion connection, delved into the rights of a person, and ended with a better understanding of the meanings of humanity.

#5: Find places to bring out-of-museum behavior into the museum

So many guests are terrified that they will break a rule they don't know about and get yelled at by guards. And, sometimes, with good reason: photograph rules, distances expected from objects, volume levels... these behaviors can seem random, confusing and confining to an uninitiated visitor.

But what behaviors from outside can we invite inside? Can we ask visitors to tweet and Instagram, like the National Gallery of Denmark did? What if we explained rules in colloquial language and offered context so visitors know why the rules are in place?

Ultimately, to grow new audiences, museums must find ways to fight this anxiety, and invite those who believe museums aren't for them in the door. And we love helping museums do this. Find out about how we can help your museum engage new audiences, or send us an email to find out more about how we can help your institution with audience development.

"The Scary Museum: Who's Afraid to Visit You" by Ashleigh Hibbins was originally published on *The Museumphiles* on January 23, 2016.